

РЕЦЕНЗИЯ
от проф. д.ф.н. Боян Вълчев
за дисертацията на Ангелина Стефанова Василева
на тема „Лексиката в речника на Александър Лвович Дювернуа“
в област 2. Хуманитарни науки,
професионално направление 2.1. Филология,
научна специалност „Български език“

Представената за официална защита разработка е изминала предвидения от закона и правилника процедурен път. Ангелина Стефанова Василева е била зачислена на задочна докторантура със заповед № 1863/24.06. 2015 г. Работата по дисертацията е приключила по-рано от предвидения срок (28.06.2019 г.). Представеният за защита текст е краен продукт от задочна докторантура под научното ръководство на проф. Антони Стоилов. Разработката е била апробирана в Катедрата по български език при Югозападния университет „Неофит Рилски“ на 19.06.2018 г., където е била гласувана за насочване към официална публична защита. Докторантката е представила в пълнота всички изискващи се от закона и правилника елементи за приключване на докторантурата и насочване на официална защита. Изпълнени са всички предвидени формални условия.

Биографични данни за докторантката

Ангелина Стефанова Василева е родена на 20.03.1969 г. През 1996 г. е завършила успешно обучението си в магистратурата по българска филология във Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“. От 1.09.1990 г. работи като учителка по български език и литература в Средно училище „Св. св. Кирил и Методий“ в гр. Симитли. През 2013 г. от Департамента за информация и усъвършенстване на учители при Софийския университет „Св. Климент Охридски“ е получила първа професионалноквалификационна степен.

Публикации и участия в научни проекти

По време на обучението си като докторантка А. Василева е изнесла етапни резултати от извършеното от нея изследване в доклади на 8 национални и международни научни форуми – 5 през 2017 и 3 през 2018 г., дали основа за 10 публикации в научни списания и сборници (5 от тях вече са отпечатани, а други 5 са приети за печат от редакциите на различни научни издания). Докторантката е взела участие в изследователския проект „Актуални проблеми на лингвистиката“ (№ RP – 85/17) под ръководството на доц. д-р Гергана Падарева-Илиева, финансиран от ЮЗУ „Неофит Рилски“.

Прегледът на публикационната дейност на А. Василева представя докторантката в положителна светлина. Макар че е била на задочна форма на обучение, тя е взела участие и в научно-изследователски проект. Така е било изпълнено и преизпълнено и това формално условие за успешното приключване на докторантурата.

Дисертационният труд

1. Структура на дисертацията

Дисертационната разработка на А. Василева следва една ясна и логична линия на построение. Текстът е разположен на 448 компютърни страници и обхваща 7 отделни глави: 1. Увод, 2. Общо описание на Речника, 3. Частите на речта в Речника, 4. Лексикални пластове в Речника, 5. Лексиката в Речника откъм функционалните ѝ разслоения, 6. Формални и семантични отношения между лексикалните единици, 7. Заключение (наблюдения и изводи), Библиографски списък, съдържащ 238 заглавия, 228 от които са на кирилица, 6 са на латиница и 4 интернет сайта. Освен това в отделно тяло, съдържащо 306 компютърни страници, са дадени в табличен вид по азбучен ред всичките 24 669 думи от Речника, разделени по граматичен род и по части на речта. Дадени са и думите, притежаващи само форми за множествено число.

2. Цели, задачи и методи на изследването

В **Увода** са изложени целите, задачите и методите на изследването. По отношение на тази част смятам за по-уместно тези три основополагащи елемента за всяко изследване да са отделени в специален дял, а уводът да е по-кратък, да има по-общ характер и да въвежда изобщо в проблематиката.

Авторката е посочила ясно, че е необходимо да се направи подробно и задълбочено изследване на Речника и е формулирала като **основна цел** на своята работа „да се извърши всестранен и изчерпателен анализ на първия завършен тълковен речник на българския език от чужденец“ (с. 6). Така е обоснована необходимостта от изследването. С оглед на това трябва категорично да се посочи, че темата е дисертабилна.

Задачите на работата си А. Василева е формулирала в 5 точки, които включват представяне на личността на А. Дювернуа, определяне на конкретния брой на речниковите статии и определяне на броя на основните форми в него, характеризирани на структурата на речниковите статии, проучване на спецификата на думите с оглед на принадлежността им към отделните части на речта и представяне на спецификата на лексикалните единици в Речника откъм формалните и семантичните взаимоотношения между тях. Така задачите са формулирани стегнато и ясно, което способства за стройната организация на разработката и по-нататък се отразява положително на цялостната структура и облик на изследването.

За **методи** на своето изследване А. Василева е посочила:

- описателния
- статистическия
- сравнително историческия (с. 6–7).

Предвид поставените цели и задачи е ясно, че разработката ще има главно описателен характер и ще бъде съпроводена от статистически изчисления. Използването на сравнително историческия метод е по-скоро пожелателно, отколкото той да е приложен в действителност.

Формулираните цели, задачи и методи са дали ясни насоки на авторката за работата ѝ, което е предпоставка за успешното изпълнение на изследването.

3. Изследването

Макар че Речникът на Дювернуа се споменава често в трудовете, проследяващи различни процеси през Възраждането и в десетилетията след това, на него специално са посветени много малко изследвания. При подготовката си А. Василева е проучила добре разработките, които по някакъв начин вземат отношение към Речника и неговия автор, и в прегледа на предходните изследвания с основание е отделила повече внимание на статиите на Марин Дринов и Веса Кювлиева (с. 20–26). Те са разположени във времето на отстояние 7 и повече десетилетия и при създаването си са отговаряли на задачите, интересували техните автори при създаването им, и на коренно различното състояние на науката в двата момента. В тях са поставени и осветлени редица въпроси, но все пак те имат общ характер, до много голяма степен са фрагментарни и не се е стигнало до цялостно и задълбочено изследване на Речника.

В тази част от дисертацията с основание авторката се е спряла и на личността на Александър Дювернуа. Именно познаването на пътя на развитие на автора на всеки научен труд е от голямо значение за разбирането на такива важни и основополагащи неща като формирането на научните му възгледи, опознаването на методологията, разбирането на подбудите, осъзнаването на целите му и под. В по-сетнешна част (вече във Втората глава) А. Василева е проследила и отделните етапи от създаването на Речника (с. 33–37). Тези немногобройни страници са предпоставка за по-нататъшното успешно протичане на изследването, а за читателя са добра възможност да вникне в особеностите на епохата и на творческите усилия на автора на Речника. По отношение на разполагането им в цялостната структура на изследването, темата за личността на А. Дювернуа и темата за историята на създаването на речника би следвало да са обединени. Това щеше да е по-логично и поради свързаността на двете теми щеше да отговаря по-добре на целите на тази част от изложението. В сегашния вид „разкъсването“ им не е оправдано.

Втората глава е посветена на общото представяне на Речника. Описани са по прегледен начин деветте свитъка, които съставляват Речника. Докторантката е работила с изданието от 1889 г., което е дообработено, довършено и публикувано от учениците на Дювернуа Пьотър Лавров и Вячеслав Шчепкин три години след смъртта на професора. Представени са отделните свитъци и намиращият се в тях лексикален материал, както и редица допълнения, които са се наложили от обстоятелствата в течение на подготовката и издаването на Речника. От голямо значение са източниците, от които Дювернуа е черпел лексиката. Тъй като сравнително слабо е владеел българския език, той е събирал и обработвал различни печатни издания от предходните десетилетия, което е добре документирано. Докторантката е проследила по-важните от тях, като е посочила предпочитанието на Дювернуа към творбите на народното творчество (с. 37–44). Тази лексика преобладава в подготвените приживе първи два свитъка. При по-нататъшната подготовка източниците са разширени с произведения от личното творчество на изтъкнати възрожденци. Представянето на тези особености подпомага разбирането на спецификата на Речника и обяснява нееднородността на застъпената лексика и начина на излагането ѝ. С тази проблематика докторантката се е справила добре и изложението е ясно и подробно, като в него е взето отношение и към твърдения на М. Дринов и В. Кювлиева.

От с. 44 до 129 докторантката е представила подробно елементите и строежа на отделната речникова статия. Разгледани са последователно особеностите на заглавната дума, като е обърнато внимание и на такъв важен компонент на българския език, каквото е ударението (с. 44–65). Подробно е представен начинът, по който са маркирани

граматическите квалификатори (принадлежност към конкретна част на речта, нарицателно или собствено име, граматичен род, форми за множествено число, членувани форми, звателни форми, представителни форми на глаголите с бележка за вида им и т.н.) (с. 65–84). Докторантката е отбелязала и факта, че авторът на Речника в много от случаите е поставял и различни маркери относно стилистичната употреба на съответните думи. Тук трябва да се отбележи употребата от докторантката на термина „звателен падеж“. Тези форми и този термин по традиция са „пришити“ към парадигмата на падежните окончания, но реално това не е падеж, тъй като съответното съществително име е извън строежа на изречението и няма функции в него. Докторантката е използвала този термин при описанието (с. 159 и другаде), както го е използвал Дювернуа. Добре е обаче да се знае, че традиционната му употреба в съвременната литература не е желателна. Все пак трябва да отбележа, че докторантката е използвала на места и уместния термин „звателна форма“.

Докторантката е обърнала внимание и на бележките, отнасящи се до етимологическия произход на думите (етимологически квалификатори) (с. 84–90). Специално място имат думите от турско-арабско-персийски характер, които са маркирани със звездичка от автора на Речника. За изясняване на семантиката им А. Дювернуа си служи с превод на френски, даден в скоби, а след това идват преводът на руски и илюстративният материал. Тъй като Речникът по своя характер е от смесен вид между двуезичен (българо-руски) и тълковен, докторантката е отделила специално внимание на представянето на семантиката на думите, както чрез етимологическите бележки, така и чрез илюстративния материал, извлечен от наличните източници, от които е черпел авторът на Речника (с. 90–129). Посочени са описателните способности, използвани при предаването на съдържанието на конкретните думи, когато те не могат да се преведат на руски с едно съответствие. Обособени са три вида илюстративен материал (изречения, изрази, цитати), посочени са особеностите при подреждането на примерите и техният брой и са описани други специфични елементи при изграждането на Речника, напр. азбучният ред, гнездовият способ и под.

Изложението в тази глава е наситено с многобройни примери за описваните и обсъждани характеристики на Речника, което го прави подробно, до голяма степен изчерпателно и добре разбираемо. В заключение докторантката е обобщила, че илюстративният материал „остава едно от най-значителните достойнства на Речника, защото по-късно от него черпят примери не само български, но и чуждестранни лексикографи (с. 129)“.

В Третата глава авторката е запълнила една празнина в досегашните изследвания (вж. Дринов 1893, Кювлиева 1972), като с оглед на поставените още в началото на дисертацията цели и задачи на изследването е установила точния брой на речниковите статии – 24 669 (с. 182). Думите са анализирани според семантичната им характеристика – части на речта, и с оглед на морфологичните им особености – изменяеми и неизменяеми думи. Представени са подробни данни за количественото им разпределение. Авторката се е придържала към традиционното схващане за броя на частите на речта (с. 130–131). Тази глава представя в подробен вид прилагането на статистическия метод на изследване. За всяка от частите на речта е посочен конкретният брой в речника, а за тези от тях, които принадлежат към изменяемите, са представени подробни данни и за количественото разпределение на съответните им граматически категории. За съществителните имена е посочен броят на принадлежащите към мъжки, женски и среден род, както и на тези,

които имат само множествена форма. Тук е установено съотношение на представителите на отделните граматически родове, което е характерно и за съвременния български език – най-много са представителите от мъжки граматичен род (в случая – 38,3 % (4 197) от общия брой 10 959 за трите рода; от женски род са 36% (3 949) от общия брой 10 959 за трите рода; от среден род са 24,7 % (2 711) от общия брой 10 959 за трите рода). Представени са подробно статистическите показатели по число, звателна форма, членувани форми. Последната характеристика е особено интересна, тъй като по това време за чуждите (а не в малка степен и за българските) изследователи все още не е била изяснена напълно тази особеност на българския език, който в това отношение се отличава от всички славянски езици. Авторката е обърнала внимание и на многобройните собствени имена, представени в Речника. По отношение на прилагателните имена също е приложен последователно статистическият подход. Отделени са качествените прилагателни и са класифицирани в съответствие със семантичната им характеристика (за размер, цвят, вкус, форма, вид) (с. 161–166). Същото е направено и по отношение на относителните прилагателни. Авторката е изчислила общия брой на прилагателните – 2 563 (с. 182). Те по многочисленост са на трето място (след съществителните 10 959, и глаголите 9 854). Докторантката старателно е разграничила различните видове прилагателни имена според морфологичните им категории – род, число, определеност, степенуване. Обърнала е внимание на някои видове – притежателни, умалителни, производни, неизменяеми и сложни прилагателни имена. Посочени са и различни непълноти или непоследователности при представянето на особено пъстрата им картина. Тук трябва да обърне внимание на докторантката, че в случаи като „кожавъ, отговоренъ, левустъ“ и т.н. не може да се говори за завършек на **еров вокал** (в българския език от Новото време няма такъв вокал). Според мене недостатъчно и незадоволително е коментиран и случаят с прилагателните, завършващи на *-и* (с. 172–173). Дювернуа не се е подвел да представи тази група прилагателни с *-ий* или както е на руски с *-ий/-ий*, а ги дава в съответствие с характерната за съвременния ни език форма на *-и* – нещо, към което редица наши книжовници продължават да се придържат и да описват без оглед на действителното езиково състояние в модерния български език. Докторантката е отделила място, за да обособи и прилагателните на *-лия*, които по правило са от турски произход (с. 176–177). Посочен е и случаят на атрибутивна употреба на съществителни има – напр. *отбор* в смисъл на *отбран* („най-отборъ источни ухания“) (с. 180), което за съвременния ни език вече не е обичайно. Трябва определено да се каже, че докторантката е направила подробна класификация на прилагателните имена в речника в съответствие с тяхната характеристика. В края на тази част авторката е изтъкнала, че въпреки някои слабости, допуснати в лексикографския труд „русият учен притежава добри езиковедски познания и успява пръв лексикографски да обработи словното богатство на българския език“ (с. 182).

Числителните имена са представени също в Речника, макар и по-скромно като количество. Докторантката е изложила достатъчно илюстративен материал, за да даде представа за състоянието на тази част на речта, отразено в Речника. Недостатъчно е коментиран фактът, че Дювернуа посочва числителните от 11 нагоре главно с формите с *-надесет* („единадесет“) и *-десет* („двадесет“). Още в началото на Възраждането преобладават формите на *-найсет* и *-йсет*, но с развитието на граматическите представи под руско влияние започват да се предпочитат в писмената реч конструираните форми от типа *единадесет*, *двадесет* и др., които не са характерни за разговорната реч, но пък с течение на времето все повече отиват на заден план, макар че и днес се посочват като

дублети. Сред примерите се откриват и такива диалектни форми, представени по сложен и не много ясен начин, като „четири(де)се(тъ); шес(т)на́(д)есетъ, четирена́(д)есе(тъ) четирна́йсе(тъ), четирна́(д)есетъ(хъ), четирна́йсетъ(хъ)“ (с. 186). Тук е пропуснато да се коментират тези случаи – особено когато се откриват и формите „шес(т)на́йсе(тъ), шес(т)на́йсе(тъ)(хъ), шес(т)на́йсети, шеесѣтъ, шейсѣ(тъ)“ и др. По-нататък са представени и редните числителни. Таблица (с. 189–191) показва всички числителни имена, налични в Речника.

В раздела за местоименията внимателно са класифицирани и анализирани видовете местоимения – лични, притежателни, възвратни, показателни, въпросителни, относителни, неопределителни, отрицателни и обобщителни. Авторката е коментирала фонетичните им варианти и диалектните им форми, като обширно е разгледала показателните, притежателните и неопределителните местоимения.

От с. 210 до 238 в дисертацията е представена чрез шест категориални класа глаголната лексика, намерила място в Речника. Основните лексико-граматични разрези са анализирани чрез противопоставянията: лични и безлични глаголи, възвратни и невъзвратни (обикновени) глаголи, производни и непроизводни глаголи, преходни и непреходни глаголи, еднократни и многократни глаголи, пълнозначни и спомагателни глаголи. Отделено е място и за причастията. Докторантката успешно се е справила с тази проблематика. Все пак някои от изложените твърдения се нуждаят от коментари, които не се откриват в представения текст. Така например намираме следното твърдение: „Спомагателният глагол **ща** е зафиксиран в отделна речникова статия, в която подробно е дадено описание на частицата за бъдеще време – **ще** и нейните диалектни форми: **Щж** гл. дл. хочу, желаю:... (с. 235)“. Тук очевидно са объркани няколко равнища – историческо и съвременно, семантично и функционално. Подобно е положението и с определената като „спомагателен глагол“ частица *нѣ, ня* (с. 236). Тук отново е било необходимо да се направи коментар, какъвто изобщо липсва. В края на частта за глагола докторантката е обобщила: „Александър Л. Дювернуа, макар и чужденец, много точно, вярно и пълно разкрива неговото [на глагола – Б.В.] лексикално значение и формалните му особености. ... Тази изменяема част на речта е богато илюстрирана с примери и ексцерпирана от многобройни и разнообразни източници (извори)“ (с. 238).

Неизменяемите части на речта докторантката е представила също подробно и ги е класифицирала според различни признаци (с. 238–309). Тя се е справила успешно с наличния материал, коментирала го е успешно и го е илюстрирала с много примери.

Като цяло може да се обобщи, че въпреки малобройни отклонения в тази основна глава авторката с умение борави с езиковедската терминология и е показала, че успешно класифицира и коментира изследваните явления в Речника на Дювернуа.

В Четвъртата глава е разгледана лексиката в Речника с оглед на етимологическия ѝ произход. Обособени са части, в които е дадена домашната (индоевропейски, тракийски, общославянски, прабългарски, старобългарски, черковнославянски думи) и заетата лексика (гръцки, турско-арабско-персийски, руски, френски, немски, италиански, английски, румънски думи). В съответствие с поставената задача авторката старателно е обособила тези групи от думи, макар че на много места е могла да поясни една или друга заемка в едно или друго

отношение. Намират се и някои несполучливи части от текста като: „1.1.2.2.1.1. Най-много в количествено отношение са не само съществителните за конкретни предмети, но и съществителните за абстрактни понятия: а) *Облекло и накити*: Басма* (с. 60), Бúнишь* `мантия` (с. 97), Елéкъ* (с. 605), Каúшь* (с. 913), Кáлпакъ* (с. 921), Чáнта* (с. 2524) и др. (с. 321).“ Когато прочете това въвеждащо изречение, човек очаква най-напред да са посочени именно „съществителните за абстрактни понятия“, а намира конкретните басма, елек, каиш, калпак, чанта и т.н.

В **Петата глава** е разгледана лексиката в Речника откъм функционалните ѝ разслоения. Тук авторката анализира корпуса откъм диалектна, архаична, простонародна, терминологична и експресивна лексика, както и фразеологичните словосъчетания. Обект на наблюдение са формалните и семантичните отношения между думите с оглед на отношенията от функционално и стилистично естество. Редица думи са класифицирани като общоупотребими или като ограничено употребими, а откъм актуалност и употреба на думите са отграничени остарелите думи, просторечната лексика и неологизмите. В съответствие с очакванията авторката е посочила, че експресивно неутралната лексика обхваща по-голямата част от думите в Речника, а също така сочи и примери на експресивно проявена лексика, съдържаща положителен или отрицателен заряд. Диалектната лексика е разделена според диалектната област на западнобългарска и източнобългарска. Тук можеше да се отдели място за коментар за наличието на многобройни думи с квалификатор „мак., макед.“ („македонски“, т.е. от югозападнобългарските области) и на ясното разбиране на Дювернуа за принадлежността на тази област към българското езиково землище. Отбелязан е и фактът, че авторът на Речника не използва квалификатор „източнобългарски“, а споменава конкретните селища, от които произхождат съответните думи (с. 335). Това показва, че той е бил наясно с източнобългарската основа на книжовния ни език. Докторантката е могла да не отминава този факт само със споменаване, а е било добре да направи макар и кратък коментар. Специално внимание авторката е отделила на т. нар. „авторски неологизми“, които съставителят/съставителите на Речника са маркирали със съответните инициали. Докторантката е изготвила списъци с авторски изкованите думи от Георги Раковски, д-р Иван Богоров, братя Цанкови, Любен Каравелов и Петко Славейков. Обект на отделяне и представяне е и лексиката, извадена от произведенията на Христо Ботев, Иван Вазов, Илия Блъсков, Георги Раковски, Васил Друмев, Петко Славейков и Бачо Киро Петров. Макар че Речникът не е фразеологичен, фразеологичните съчетания също са намерили място сред наблюдаваните явления. Те не са изведени като заглавни речникови статии, а са извадени от илюстративния материал. Статистическият анализ на представените типове фразеологизми сочи, че най-продуктивни са фразеологичните словосъчетания със следната структура: глагол, местоимение и съществително име; глагол и съществително име; глагол, предлог и съществително име.

Шестата глава (с. 362–424) е посветена на формалните и семантичните отношения между лексикалните единици, поместени в Речника. Наблюдавани са такива явления като омонимията, синонимията, антонимията и паронимията. Главата започва с многозначните думи. Както може да се очаква, след огледа на масива на Речника докторантката е установила, че „в речниковите статии на Дювернуа значенията на думите са подредени в определена система, като на първо

място се разкрива прякото (основното) значение на думата и след това – преносното значение, употребата на думата в речта и нейната фразеологическа съчетаемост“ (с. 362). На синонимията е отделено повече място. Докторантката е посочила, че „един от начините за тълкуване значението на думите ... е използването на синоним [на български език – Б.В.], означаващ същото понятие, което има и заглавната дума. Голяма част от думите са тълкувани само с по *един синоним*, графически представен с кръгли скоби още в самия заглавен ред (и по-рядко в края на речниковата статия)...“ (с. 366). Така до голяма степен Речникът придобива донякъде облик и на синонимен. На места са използвани и синонимни редове от две или три лексеми (с. 366–367). Докторантката е установила, че в Речника се намират 250 синонима съществителни имена и 57 синонима глаголи. В обширни таблици на с. 371–384 са представени синонимите съществителни имена, глаголи, прилагателни имена и наречия. Сравнени с общия брой на думите в Речника използваните пояснения с български синоними са относително малко. Авторът на Речника е използвал и пояснения чрез български антоними. Както е постъпила при синонимите, докторантката е извела в таблици разнокоренните и еднокоренните антоними (с. 386–389). Това е сполучлив способ да се постигне по-голяма прегледност. Омонимията също е представена чрез таблици (с. 391–397).

В Шестата глава е представен и **правописът на Речника** (с. 399–419). Веднага трябва да се отбележи, че тази част трябваше да бъде напълно отделна глава, тъй като сега тя е „пришита“ неоснователно към Шестата глава“. Докторантката правилно е отбелязала, че по това време (а и много години след това) не е имало единен български правопис. Освен това наблюдаваните от Дювернуа източници са били в преобладаващата си част от периода преди Освобождението. А и въпреки солидните си филологически познания самият съставител на Речника не е владеел в достатъчна степен българския език. Докторантката пространно се е спряла на различните фонетични и правописни особености при употребата от Дювернуа на буквите за вокалите. Тя е положила големи усилия да обхване и обясни много от принципите (доколкото ги има) и отклоненията от тях в Речника. При представянето на различни правописни детайли докторантката е допуснала редица несполучливи обяснения на някои явления. Тук ще посоча само няколко от тях, защото в противен случай ще са необходими пространни обяснения, които ще „разводнят“ рецензията. Да се говори за голяма носовка, когато се изясняват явления от съвременния български език, е напълно неоправдано, тъй като такава гласна в него няма. Може да става дума за „наследник/наследници“ на старата голяма носовка. А буквата, която се ползва до 1945 г., се нарича „широко ъ“ или „ъ широко“. Правя тази забележка поради срещащите се некоректни изрази на места, въпреки че на с. 400 е посочено „застъпниците на задния носов вокал **ж**...“. Ето два случая на такава несполучлива употреба: „б) **ѝ** на мястото на **Я**: Глаголите в съвременния български книжовен език, които в 1л. ед. ч. сег. вр. от второ спрежение имат окончание **-я**, в Речника са представени с йотувана носова гласна **ѝ**...:... (с. 409)“; „Глаголите от първо и второ спрежение в Речника имат за 1 л. ед. ч. сег. вр. окончание **ж** или **ѝ** на

мястото на днешните глаголни окончания **а** и **я** (с. 415)“. Сега тези глаголни окончания само условно писмено се отразяват с буквите *a* и *я*, но всъщност вокалът в окончанието е „ъ“ – (четъ), ‘ъ (върв’ъ), йъ (стойъ) – и това е независимо от наличието на ударение. Друг случай на несполучлива формулировка е свързан с „епентезата на *д* и *н*“, както е казано на с. 412. Докторантката е имала предвид форми като „п^раз(д)никъ с. м., ... празн^увамъ гл. дл., ... н^уждень“ и под. Тук обяснението трябва да е от съвсем друг характер. Да се говори за ятова гласна във връзка с българския език от Новото време е също така неоправдано, защото такава гласна няма. И тук може да се говори само за „наследници на старата ятова гласна“. Ето един пример: „След ятовата гласна (ѣ), гласните **а**, **и** и сонорните съгласни **л**, **м**, **н** и **р** се наблюдава...“ (с. 416). Друга несполучлива формулировка се намира на с. 418: „Дювернуа използва буква **ж** (ѣж) за обозначаване на буква **ъ**.“ (???)

В самия край на тази част се открива едно противоречие с твърдението на докторантката (напр. на с. 182), че думите в Речника са 24 669. Тук обаче пише „Общият брой на речниковите статии е 17 608“ (с. 419), повторено и в таблицата на следващата страница. Кое всъщност е вярно?

Заклучение и обобщение

Заклучителната част на дисертацията е разположена на 6 компютърни страници (с. 425–430). Тук докторантката старателно и подробно е обобщила работата си при изследването и е изложила направените изводи. Посочено е, че Речникът е подробно и прецизно анализиран както от съдържателна гледна точка, така и в композиционно и типологично отношение. Докторантката е изтъкнала, че за пръв път подробно се анализират особеностите на всяка една от десетте части на речта в Речника. Важна особеност на дисертацията е използването на статистическия метод, което е дало възможност да се получат точни и подробни количествени данни. Докторантката е посочила, че при изследването са проучени формално-семантичните отношения (синонимия, антонимия, омонимия, паронимия), в които встъпват помежду си лексикалните единици в Речника на основата на външната и вътрешната си форма, като тези формални и семантични отношения са онагледени с числови данни и таблици. Подложени са на анализ лексикалните единици откъм произход и функционално им разслоение. За съжаление на финала и на тази част намираме една напълно неумела формулировка: „В заключение може да се обобщи, че направеното изследване освен че дава подробни данни от практико-приложен характер за Речника, може да подпомогне в научен и практически аспект подобни бъдещи изследвания на други наши речници по това време“ (с. 430).

Авторефератът отразява реално и правилно разглеждания дисертационен труд.

При разработката на дисертацията си докторантката Ангелина Василева е изпълнила изцяло поставените в началото цели и задачи. Тя е работила старателно и е положила много усилия за успешното завършване на изследването. Извършен е обемен труд за реализиране на заложеното намерение. Неминуемо са допуснати и редица неточности, неумели формулировки и други по-дребни или по-съществени детайлни пропуски. Това е резултат от неопитността на докторантката и не намалява положителното впечатление от извършената работа. Трябва непременно да се спомене, че формално представеният ръкопис не е в добро състояние – след разпечатването му той не е бил огледан и са допуснати множество печатни грешки, не са употребени редица знаци в съответствие с изискванията на българската пунктуация (напр. голямото и малкото тире, използваната небългарска форма на кавичките и др.). Тъй като докторантката е учителка, тя би трябвало да бъде много прецизна в това отношение, за да може да научи учениците си да владеят тези особености на писмената реч.

Ще гласувам положително за присъждането на Ангелина Василева на научната и образователна степен „доктор“.

Рецензент:

Проф. д.ф.н. Боян Вълчев

София, 1.9.2018 г.